

مروری بر نتایج ارزش‌یابی اجرای آزمایشی برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی چهارم ابتدایی



حمید محمد ظاهری

کارشناس هنرهای تجسمی

کلیدواژه‌ها: مقدمه

پس از سپری شدن فرایند تدوین برنامه‌ی درسی هنر دوره‌ی ابتدایی، اولین اجرای آزمایشی این برنامه در سال تحصیلی (۸۳-۸۲) آغاز شد. تحول و نگاه جدید در تولید این برنامه‌ی درسی، رویکرد آن است که «تربیت هنری» نام دارد. روش کلی تربیت هنری، ایجاد فرصت‌های مناسب برای رشد و پرورش استعدادها، با احترام به آزادی و علائق شخصی متریبان است. برنامه‌ریزی در حوزه‌ی هنر، با توجه به رویکرد (اصلی) تربیت هنری، دیسپلین محور و رویکردهای مکمل آن دریافت احساس و معنا و معرفت زیباشناختی صورت می‌گیرد. طراحی و سامان‌دهی محتوا در سه بخش تجویزی، نیمه تجویزی و غیرتجویزی به صورت چند رشته‌ای و متناسب با نیازهای فردی و اجتماعی متریبان انجام می‌شود.

تربیت هنری ابتدا به صورت آموزش غیرمستقیم انجام می‌پذیرد و به تدریج متناسب با رشته‌های هنری و سطح تحصیلی، از روش‌های آموزش مستقیم استفاده می‌کند. در فرایند فعالیت‌های یادگیری و تولید اثر هنری، با ایجاد شرایط تصمیم‌گیری و حل مسئله، امکان کسب مهارت رویارویی با مسائل و مشکلات، درک صحیح رویدادها و پدیده‌ها با تکیه بر عواطف، و ابراز احساسات، افکار، ایده‌ها و دریافت‌های شخصی فراهم می‌آید و قوه‌ی خیال (تخیل) و خلاقیت و هوش‌های چندگانه و وجه فردی متریبی، از طریق به‌کارگیری حواس متفاوت، در قالب‌های متنوع هنری، پرورش می‌یابد.

تربیت هنری، برنامه‌ی درس هنر،
تحقق اهداف برنامه،
توانایی‌های جسمی و ذهنی،
نقاط قوت و ضعف برنامه



رشد آموزش



شماره‌ی ۱
دوره‌ی هفتم
پاییز ۱۳۸۸

۵۴

در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ شاهد اجرای آزمایشی این برنامه‌ی درسی برای پایه‌ی چهارم ابتدایی بودیم که در ادامه، بخش‌هایی از نتایج حاصل از ارزش‌یابی آن را ارائه می‌کنیم.

هدف کلی

هدف کلی این پژوهش، شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی چهارم و ارائه‌ی بازخورد به برنامه‌ریزان درسی، به منظور بهینه‌سازی برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی مزبور است. در رابطه با هدف کلی، نه سؤال به این شرح مطرح شده‌اند: میزان تحقق اهداف برنامه؛ میزان تناسب برنامه‌ی اجرا شده با توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان؛ میزان تناسب برنامه‌ی اجرا شده با علائق دانش‌آموزان؛ قابلیت اجرایی روش‌های یاددهی - یادگیری پیش‌بینی شده در برنامه؛ قابلیت اجرایی روش‌های ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی پیش‌بینی شده در برنامه؛ نقاط قوت و ضعف مواد و منابع آموزشی برنامه در محیط واقعی آموزش؛ توانمندی‌ها و نیازهای آموزشی آموزگاران برای اجرای برنامه؛ میزان تناسب برنامه‌ی درسی قصد شده با شرایط، امکانات و تجهیزات آموزشی مدارس؛ نگرش آموزگاران، مدیران و اولیای دانش‌آموزان نسبت به برنامه‌ی درسی هنر.

در انجام تحقیق حاضر، از ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی به شیوه‌ی «مثلث‌سازی» استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات، هشت ابزار به این شرح مورد استفاده قرار گرفتند: آزمون عملکردی، فرم ثبت مشاهدات اجرای برنامه در محیط واقعی آموزش، پرسش‌نامه‌های شماره‌ی یک و دو نظرسنجی از آموزگاران، فرم‌های «الف» و «ب» مصاحبه با دانش‌آموزان کلاس‌های مجری طرح، پرسش‌نامه‌ی نظرسنجی از اولیای دانش‌آموزان و پرسش‌نامه‌ی نظرسنجی از مدیران مدارس مجری طرح.

برای انتخاب گروه نمونه، از ترکیبی از روش‌های نمونه‌گیری استفاده شد. یعنی به دلیل محدودیت جامعه‌ی آماری این پژوهش، در مورد آموزگاران و مدیران و مشاهدات، نمونه‌گیری از نوع سرشماری و برابر جامعه‌ی آماری، یعنی ۴۰ آموزگار و ۴۰ مدیر و ۴۰ کلاس است که براساس نامه‌ی شماره‌ی ۱۳۹/۳۴۲۱/۵۰/۱۰ مورخ ۸۳/۵/۷ «دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی» در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ برای اجرای آزمایشی برنامه‌ی درسی هنر انتخاب شده و مجری ارزش‌یابی نقشی در نمونه‌گیری نداشته است.

انتخاب دانش‌آموزان برای مصاحبه و اجرای آزمون به صورت تصادفی بوده است. به منظور انجام آزمون عملکردی، از ۳۵ کلاس دارای شرایط اجرای آزمایشی و ۳۵ کلاس گواه، ۴۲۰ دانش‌آموز (۲۱۰ نفر از کلاس‌های آزمایشی و ۲۱۰ نفر از کلاس‌های گواه) در گروه‌های ۶ نفره براساس نمونه‌گیری ماتریسی و با روش تصادفی انتخاب شدند و هر یک از پاره‌آزمون‌ها در مورد یک نفر از آن‌ها اجرا شد. انتخاب اولیای دانش‌آموزان به صورت قضاوتی و با شرایط خاصی انجام گرفت.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی شامل فراوانی، درصد، آزمون t استیودنت، F لوامن، و مجذور کای استفاده شد.

نتایج حاصل به ترتیب سؤالات طرح به شرح زیر بوده‌اند:

۱. میزان تحقق اهداف برنامه

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان دست‌یابی دانش‌آموزان به هدف «آشنایی با طبیعت به عنوان منبع الهام آفرینش‌های هنری»، اختلاف نظر معنادار وجود دارد.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان دست‌یابی دانش‌آموزان به هدف «آشنایی با رشته‌های هنری»، اختلاف نظر معنادار وجود ندارد. در مجموع به نظر ۷۲/۶ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است. در آزمون عملکردی، اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در آشنایی مفهومی با رشته‌ی نقاشی، کاردستی، قصه‌گویی، نمایش و میراث فرهنگی (آشنایی با مفهوم اماکن و اشیای قدیمی) معنادار نبود، اما در آشنایی با ترتیب شنوایی و در نتیجه کل پاره آزمون، اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه معنادار است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در آشنایی با نام ابزار و مواد، روش استفاده از ابزار و مواد، و نحوه‌ی نگهداری از ابزار و مواد، و در کل پاره آزمون آشنایی با ابزار و مواد، معنادار است.

● به عنوان سه نمود از آشنایی با میراث فرهنگی، در مورد آشنایی با اشیاء و اماکن قدیمی تفاوتی بین دو گروه آزمایشی و گواه وجود نداشت، اما در مورد آشنایی با سرودها و نغمه‌های ملی و محلی، و آشنایی با قصه‌های ملی و محلی، تفاوت دو

هدف کلی

این پژوهش

شناسایی

نقاط قوت

و ضعف

برنامه‌ی درسی

هنر پایه‌ی چهارم

و ارائه‌ی بازخورد

به

برنامه‌ریزان درسی

به منظور

بهینه‌سازی

برنامه‌ی درسی هنر

پایه‌ی مزبور است

اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در مورد شدت و قوت صدا در اجرای نمایش معنادار نیست

رشد آموزش



شماره ۱
دوره ۵
پاییز ۱۳۸۸

۵۶



گروه آزمایشی و گواه معنادار است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «توسعه‌ی مهارت‌های حسی» اختلاف نظر معناداری وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۲/۶ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● در مجموع به نظر ۸۶/۱ درصد پاسخ‌دهندگان، هدف «توسعه‌ی مهارت‌های گفتاری» به میزان زیاد در دانش‌آموزان تحقق یافته است.

● در مجموع به نظر ۸۵/۵ درصد پاسخ‌دهندگان، هدف «توسعه‌ی مهارت‌های حرکتی برای کاربرد مواد، ابزار و فنون ساده‌ی هنری» به میزان زیاد در دانش‌آموزان تحقق یافته است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در بیان پیام، استفاده‌ی بهینه از ابزار و مواد نقاشی، جذابیت کلی، و آشنایی با ترکیب رنگ‌ها معنادار نیست. اما در توضیح موضوع، استفاده‌ی بهینه از سطح زمینه، کشیدن تصاویر نزدیک به واقعیت، تنوع عناصر، تنوع رنگ، خودارزش‌یابی و نتیجه‌ی کل پاره‌آزمون مهارت نقاشی، اختلاف میانگین دو گروه معنادار است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه به جز در مورد رعایت تناسب رنگ‌ها، در سایر معیارهای ارزیابی کاردستی، یعنی طراحی صحیح، انتخاب ابزار و مواد مناسب کاردستی، مهارت در کاربرد ابزار، استفاده بهینه از مواد، بیان پیام، جذابیت کلی کاردستی، رعایت تناسب اندازه‌ها، خودارزش‌یابی و کل پاره‌آزمون مهارت کاردستی معنادار است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در مورد تشخیص صدای کوبه‌ای از منابع‌سازی و غیرسازی، خواندن یک شعر یا سرود با ریتم دل‌خواه و معنی‌دار بودن شعر، معنادار نیست. اما در تشخیص منبع صدا، نگه داشتن ریتم، زیبایی ملودی، درست خواندن سرود جمهوری اسلامی، خواندن یک سرود ملی یا محلی و یا نغمه‌های مذهبی ناحیه‌ی خود، خودارزش‌یابی و نتیجه‌ی کل پاره‌آزمون تربیت شنوایی، اختلاف میانگین دو گروه معنادار است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در مورد حرکت دست‌ها و حرکت بدن معنادار نیست. اما در شدت و قوت صدا، تغییر صدا متناسب با شخصیت‌های قصه، حس عاطفی صدا، حالت چهره، تبدیل قصه یا خاطره به نمایش‌نامه‌ی مکتوب، بیان بخشی از یک قصه‌ی ملی یا محلی، خودارزش‌یابی و

نتیجه‌ی کل پاره‌آزمون قصه‌گویی، اختلاف میانگین دو گروه معنادار است.

● اختلاف میانگین دو گروه آزمایشی و گواه در مورد شدت و قوت صدا در اجرای نمایش معنادار نیست. اما در تغییر صدا متناسب با شخصیت‌های قصه، حس عاطفی صدا، حالت چهره، حرکت دست‌ها، حرکت بدن، حس، خودارزش‌یابی و نتیجه‌ی کل پاره‌آزمون نمایش، اختلاف دو میانگین معنادار است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «توسعه‌ی قابلیت‌های تفکر» اختلاف نظر معنادار وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۲/۴ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «توانایی بیان افکار و احساسات در قالب‌های هنری» اختلاف نظر معنادار وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۰/۶ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● در مجموع به نظر ۸۵/۹ درصد پاسخ‌دهندگان، هدف «توسعه‌ی مهارت‌های اجتماعی» به میزان زیاد در دانش‌آموزان تحقق یافته است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «توجه به زیبایی‌ها و پرورش حس زیبایی‌شناسی» اختلاف نظر معنادار وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۲/۸ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «تمایل به ابراز افکار و احساسات» اختلاف نظر معناداری وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۳/۹ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان تحقق هدف «علاقه به کاوشگری و کسب تجربه در رشته‌های متفاوت هنری» اختلاف نظر معنادار وجود ندارد و در مجموع به نظر ۷۲/۳ درصد پاسخ‌دهندگان، این هدف به میزان زیاد تحقق یافته است.

● بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد میزان دست‌یابی دانش‌آموزان به هدف «توجه به حفظ آثار هنری و میراث فرهنگی» اختلاف نظر معنادار وجود دارد.

● در مجموع بین آموزگاران، اولیا و مشاهده‌گران در مورد

میزان دستیابی دانش‌آموزان به اهداف نگرشی برنامه، اختلاف نظر معنادار وجود ندارد و در مجموع به نظر ۸۲ درصد پاسخ‌دهندگان، این اهداف به میزان زیاد تحقق یافته‌اند.

● در کل آزمون، میانگین دانش‌آموزان گروه آزمایشی از میانگین دانش‌آموزان گروه گواه بیشتر و این تفاوت معنادار است.

● اگرچه در هر هفت پاره آزمون (آشنایی با مفهوم رشته‌ها، آشنایی با ابزار و مواد، نقاشی، کاردستی، تربیت شنوایی، قصه‌گویی و نمایش) و نتیجه‌ی کل آزمون، میانگین دانش‌آموزان دختر گروه آزمایشی از میانگین دانش‌آموزان پسر گروه آزمایشی بیشتر بوده است، اما در هیچ یک از موارد فوق، تفاوت دانش‌آموزان دختر و پسر گروه آزمایشی معنادار نیست.

● در هر هفت پاره آزمون و نتیجه‌ی کل آزمون، میانگین دانش‌آموزان شهری گروه آزمایشی از میانگین دانش‌آموزان روستایی گروه مزبور بیشتر بود. تفاوت دانش‌آموزان شهری و روستایی گروه آزمایشی در هفت پاره آزمون معنادار نیست. اما در نتیجه‌ی کل آزمون عملکردی، تفاوت دانش‌آموزان شهری و روستایی گروه آزمایشی معنادار است.

● در هر هفت پاره آزمون و نتیجه‌ی کل آزمون، میانگین دانش‌آموزان گروه آزمایشی کلاس‌های آموزگاران زن از میانگین دانش‌آموزان کلاس‌های آموزگاران مرد بیشتر بود. اما در هیچ یک از این موارد تفاوت معنادار نیست.

۲. میزان تناسب برنامه‌ی اجرا شده با توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان

محتوای برنامه‌ی اجرا شده به میزان زیاد با توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان مجری برنامه هماهنگی داشته است.

۳. میزان تناسب برنامه‌ی اجرا شده با علائق دانش‌آموزان

محتوای برنامه‌ی درسی هنر - اجرا شده در کلاس‌های مجری طرح - به میزان بسیار زیاد مورد توجه و علاقه‌ی مخاطبان بوده است.

۴. قابلیت اجرایی روش‌های یاددهی - یادگیری پیش‌بینی شده در برنامه

اجرای روش‌های توصیه شده در برنامه در محیط واقعی آموزش، پایین‌تر از حد انتظار بود.

۵. نقاط قوت و ضعف مواد و منابع آموزشی برنامه در محیط واقعی آموزش

آموزگاران مجری طرح معتقدند: «کتاب و جزوه‌ی راهنمای معلم برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی چهارم توانسته است به مقدار زیاد آن‌ها را با رویکرد، اصول، اهداف، طراحی آموزشی و روش‌های آموزش، و ارزش‌یابی برنامه آشنا کند.» اما گزارش‌های مشاهده‌گران با این مورد هماهنگی ندارد.

۶. توانمندی‌های و نیازهای آموزشی آموزگاران برای اجرای برنامه

یافته‌های پژوهش از کم‌توجهی، غفلت و یا ناتوانی تعداد قابل توجهی از معلمان مجری طرح در به کارگیری اصول، روش‌های آموزش و ارزش‌یابی مورد نظر برنامه در طراحی، اجرا و مدیریت فعالیت‌های یادگیری حکایت دارند.

۷. میزان تناسب برنامه‌ی درسی قصد شده با شرایط، امکانات و تجهیزات آموزشی مدارس

● حجم محتوای برنامه زیاد است و با زمان در اختیار، تناسب مطلوبی ندارد.

● فعالیت‌های رشته‌های نقاشی، کاردستی، قصه‌گویی و نمایش، با وسایل و تجهیزات موجود به میزان زیاد تناسب دارند، اما فعالیت‌های رشته‌ی تربیت شنوایی در این مورد زیرنقطه‌ی ۷۵ درصدی قرار دارد.

● براساس نظرات دانش‌آموزان و گزارش‌های مشاهده‌گران، تناسب برنامه با فضای آموزشی کم است.

۸. نگرش آموزگاران، مدیران و اولیای دانش‌آموزان نسبت به برنامه‌ی درسی هنر

نگرش مدیران، آموزگاران و اولیا نسبت به برنامه‌ی درسی هنر پایه‌ی چهارم مثبت است.

حجم

محتوای برنامه

زیاد است

و با زمان در اختیار

تناسب مطلوبی

ندارد

رشد آموزش

۵۷

شماره‌ی ۱
دوره‌ی هشتم
پاییز ۱۳۸۸

